ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ SIR GORDON SLYNN ΠΟΥ ΑΝΑΠΤΥΧΘΗΚΑΝ ΣΤΙΣ 10 ΜΑΪΟΥ 1984 [1]

Κύριε πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

Ο Klopp, υπήκοος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας τις Γερμανίας, είναι μέλος του δικηγορικού συλλόγου του Ντύσελντορφ, όπου ασκεί δικηγορία από το 1971. Επιθυμεί να γίνει δεκτός ως μέλος του δικηγορικού συλλόγου του Παρισιού και να ανοίξει γραφείο εκεί, διατηρώντας συγχρόνως το γραφείο του στο Ντύσελντορφ. Έχει τα απαραίτητα ακαδημαϊκά προσόντα, συμπεριλαμβανομένου διδακτορικού διπλώματος νομικής του πανεπιστημίου του Παρισιού· πέτυχε στις σχετικές εξετάσεις για έλεγχο των επαγγελματικών του προσόντων στο Παρίσι το 1980· έχει δε καλή φήμη. Από το δικηγορικό σύλλογο του Ντύσελντορφ δεν υπάρχει καμιά αντίρρηση να ασκεί τη διγηγορία του στο Παρίσι, καθώς και από το γραφείο του στο Ντύσελντορφ.

Εντούτοις, το διοικητικό συμβούλιο του δικηγορικού συλλόγου του Παρισιού απέρριψε στις 17 Μαρτίου 1981 την αίτησή του, με την αιτιολογία ότι δεν ήταν δυνατό να του επιτραπεί να ασκεί δικηγορία στο Παρίσι, διατηρώντας συγχρόνως το γραφείο του στο Ντύσελντορφ. Η απόφαση αυτή ανατράπηκε από το Cour d'appel του Παρισιού, συγκείμενο από τα τρία πρώτα τμήματα. Το διοικητικό συμβούλιο του εν λόγω δικηγορικού συλλόγου δεν ικανοποιήθηκε με την απόφαση του Cour d'appel και έφερε το θέμα ενώπιον του Cour de cassation, το οποίο παρέπεμψε στο Δικαστήριο το ερώτημα κατά πόσο ένας νομοθετικός κανόνας, κατά τον οποίο δικηγόρος που είναι υπήκοος κράτους μέλους και επιθυμεί να ασκεί δικηγορία σε άλλο κράτος μέλος οφείλει να διατηρεί το γραφείο του σε ένα μόνο τόπο (κανόνας που αποβλέπει στην εξασφάλιση της ορθής απονομής της δικαιοσύνης και στη συμμόρφωση με την επαγγελματική δεοντολογία στο άλλο αυτό κράτος μέλος) είναι ασυμβίβαστος με την ελευθερία εγκαταστάσεως που εγγυάται το άρθρο 52 της Συνθήκης ΕΟΚ, δεδομένου ότι το Συμβούλιο των Κοινοτήτων δεν έχει εκδώσει οποιαδήποτε οδηγία, διέπουσα την είσοδο και άσκηση του νομικού επαγγέλματος.

Το συμβούλιο του δικηγορικού συλλόγου και η γαλλική κυβέρνηση ισχυρίζονται ότι ο κανόνας αυτός συμβιβάζεται με το άρθρο 52 και ότι η αίτηση του πρώτου μπορεί κάλλιστα να απορριφθεί σύμφωνα με το κοινοτικό δίκαιο. Η Επιτροπή, οι κυβερνήσεις της Δανίας, των Κάτω Χωρών και του Ηνωμένου Βασιλείου υποστηρίζουν τον Klopp, ισχυριζόμενες ότι η απόφαση του συμβουλίου του δικηγορικού συλλόγου δεν μπορεί να συμβιβαστεί με το άρθρο 52 της Συνθήκης.

Οι σχετικοί κανόνες βρίσκονται στο άρθρο 83 του διατάγματος 72/468 και στο άρθρο 1 του κανονισμού του δικηγορικού συλλόγου του Παρισιού. Δυνάμει του διατάγματος, ο δικηγόρος υποχρεούται να εγκαταστήσει το γραφείο του εντός της δικαστικής περιφέρειας του Tribunal de grande instance, στο οποίο αυτός είναι εγγεγραμμένος. Δυνάμει του κανονισμού, ο δικηγόρος οφείλει να εξακολουθεί να ασκεί το επάγγελμα και να έχει το γραφείο του στο Παρίσι ή σε ένα από τρία κατονομαζόμενα διαμερίσματα· μπορεί να έχει ένα δεύτερο γραφείο, εκτός από το κύριο γραφείο του, εφόσον αυτά βρίσκονται στην ίδια γεωγραφική περιφέρεια.

1 — Μετάφραση από τα αγγλικά.

Δεν αμφισβητείται ότι οι δύο αυτοί κανόνες, από πλευράς γαλλικού δικαίου, απαγορεύουν στο δικηγόρο να διατηρεί γραφεία σε δυο περιοχές της Γαλλίας, πχ. στο Μπορντώ και στο Παρίσι. Η περίπτωση αυτή δεν έχει καμιά σχέση, έστω και πλαγίως — όπως τη βλέπω — με το αποτέλεσμα του κανονισμού και του διατάγματος. Αυτό είναι θέμα εγχωρίου δικαίου και επαγγελματικής πρακτικής, που δεν εμπίπτει στο υποβληθέν ερώτημα, το οποίο αφορά αποκλειστικώς την κατάσταση του δικηγόρου που επιδιώκει να ασκήσει επάγγελμα σε περισσότερα του ενός κράτη μέλη.

Πάντως, οι διάδικοι δεν συνομολογούν, από πλευράς ερμηνείας, ως προς το αν το διάταγμα και ο κανονισμός εμποδίζουν τον εγκατεστημένο στην αλλοδαπή δικηγόρο να ανοίξει γραφείο στο Παρίσι. Το Cour d'appel θεώρησε ότι δεν το εμπόδιζαν. Το συμβούλιο του δικηγορικού συλλόγου Παρισιού υποστηρίζει ότι το εμποδίζουν μολονότι φαίνεται ότι στην πραγματικότητα δικηγόροι που έχουν τα προσόντα και ασκούν δικηγορία σε άλλα κράτη μέλη έχουν καταστεί μέλη του δικηγορικού συλλόγου του Παρισιού.

Ασυμφωνία υπάρχει επίσης και ως προς τη θέση των γάλλων υπηκόων, οι οποίοι είναι μέλη του δικηγορικού συλλόγου Παρισιού και θέλουν να υποβάλουν αίτηση να καταστούν μέλη άλλων δικηγορικών συλλόγων. Το Cour d'appel διαπίστωσε ότι, επί μακρό χρόνο, ήταν τακτική του δικηγορικού συλλόγου Παρισιού να επιτρέπει σε γάλλους δικηγόρους να ζητούν την εγγραφή τους ως μέλη δικηγορικών συλλόγων άλλων χωρών. Με τη γραπτή απάντησή της σε ερώτημα του Δικαστηρίου, η γαλλική κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι δεν υπάρχει κανόνας που να εμποδίζει μέλος του δικηγορικού συλλόγου του Παρισιού να καταστεί μέλος δικηγορικού συλλόγου άλλης χώρας. Εντούτοις, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ο πληρεξούσιος της γαλλικής κυβερνήσεως είπε ότι, μολονότι οι δικηγορικοί σύλλογοι άλλων χωρών θα μπορούσαν να κάνουν δεκτούς γάλλους δικηγόρους, αν τους το επέτρεπαν οι κανονισμοί τους, αυτό θα αποτελούσε παραβίαση του κανονισμού που ισχύει στη Γαλλία, για γάλλο δικηγόρο να καταστεί μέλος άλλης χώρας. Το συμβούλιο του δικηγορικού συλλόγου του Παρισιού είναι της γνώμης ότι γάλλος δικηγόρος, ασκών το επάγγελμα στο Παρίσι, δεν μπορεί να επιδιώξει κατά νόμο να καταστεί μέλος δικηγορικού συλλόγου άλλης χώρας και να ασκήσει δικηγορία εκεί. Γίνεται πάντως δεκτό ότι ουδέποτε έχει ασκηθεί πειθαρχική δίωξη κατά γάλλου δικηγόρου που προέβη σε τέτοια ενέργεια, δεδομένου ότι τέτοιου είδους δίωξη είναι, όπως προβάλλεται, δύσκολο να ασκηθεί, διότι το συμβούλιο του δικηγορικού συλλόγου του Παρισιού στερείται διευκολύνσεων.

Το ποια είναι η ορθή ερμηνεία του κανονισμού που ισχύει στο Παρίσι δεν απόκειται προφανώς στο Δικαστήριο να κρίνει, έστω και όσον αφορά τους αλλοδαπούς δικηγόρους. Ενόψει της ρητής διαπιστώσεως των πραγματικών περιστατικών από το Cour d'appel και των αποδεικτικών στοιχείων που διαθέτει το Δικαστήριό μας, φαίνεται πάντως ορθό να προχωρήσουμε με βάση το ότι, στην πραγματικότητα, ασχέτως του αν είναι νόμιμο ή όχι, ορισμένα μέλη του δικηγορικού συλλόγου του Παρισιού δικηγορούν πράγματι σε άλλες χώρες και το συμβούλιο του εν λόγω δικηγορικού συλλόγου ούτε τους έχει σταματήσει ούτε έχει ασκήσει πειθαρχική δίωξη.

Το Δικαστήριο έχει ήδη καταστήσει σαφές ότι το άρθρο 52 παράγει άμεσα αποτελέσματα και, μετά το τέλος της μεταβατικής περιόδου, μπορεί να γίνει επίκληση αυτού ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων (υπόθ. 2/74 *Reyners* κατά *βελγικού δημοσίου* [1974] ECR 631). Το άρθρο αυτό δημιουργεί ένα θεμελιώδες δικαίωμα, μη εξαρτώμενο από την έκδοση οδηγιών δυνάμει του άρθρου 57, μολονότι οι τελευταίες, συντονίζοντας τις εθνικές διατάξεις που εφαρμόζονται

χωρίς διακρίσεις, μπορούν να διευκολύνουν την έναρξη και άσκηση δραστηριοτήτων αυτοτελώς απασχολουμένου προσώπου (υπόθεση 71/76 *Thieffry* κατά *Συμβουλίου του Δικηγορικού Συλλόγου* 1977 [ECR] 765).

Το συμβούλιο του δικηγορικού συλλόγου του Παρισιού δέχεται αυτή τη βασική έννοια ως προς το αποτέλεσμα του άρθρου 52. Ισχυρίζεται εντούτοις ότι το χορηγούμενο δικαίωμα δεν παρέχει τίποτα περισσότερο από τη σύσταση μιας εγκαταστάσεως. Εν πάση περιπτώσει, προβάλλεται ο ισχυρισμός ότι ο τρόπος κατά τον οποίο θα ασκείται ή θα προστατεύεται το δικαίωμα είναι εξ ολοκλήρου θέμα εθνικών κανόνων, οποιοδήποτε δε δικαίωμα να έχει κάποιος περισσότερες από μια εγκαταστάσεις μπορεί να απονεμηθεί μόνο από την κοινοτική νομοθεσία ή με συμφωνία μεταξύ των διαφόρων δικηγορικών συλλόγων μέσω της Συμβουλευτικής Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Δικηγορικών Συλλόγων (Commission consultative des barreaux européens). Εν προκειμένω δεν υπάρχει δυσμενής διάκριση με βάση την ιθαγένεια και ο κανόνας δικαιολογείται απόλυτα στη Γαλλία, για την απονομή της δικαιοσύνης και για την τήρηση των επαγγελματικών κωδίκων συμπεριφοράς.

Οι ισχυρισμοί αυτοί συνεπάγονται εξέταση, πρώτον, του γενικού κανόνα δυνάμει του άρθρου 52 και, εν συνεχεία, του ισχυρισμού ότι πρέπει να δικαιολογούνται εξαιρέσεις από το γενικό κανόνα.

Όσον αφορά το πρώτο, μου φαίνεται εντελώς αδύνατο να θεωρήσω το άρθρο 52 κατά τον περιορισμένο τρόπο που προτείνεται με τον πρώτο ισχυρισμό. Μολονότι δεν λέγει κατά λέξη ότι ένα πρόσωπο μπορεί να εγκατασταθεί σε περισσότερα του ενός κράτη μέλη, αυτός είναι ακριβώς ο σκοπός. Το άρθρο 52 παρέχει το δικαίωμα εγκαταστάσεως σε άλλο κράτος μέλος· δεν εξαφανίζει οποιοδήποτε δικαίωμα που μπορεί να υφίσταται στο ίδιο το κράτος μέλος του υπηκόου. Ούτε θέτει ως προϋπόθεση του πρώτου την απώλεια του δευτέρου. Ο σκοπός του γενικού προγράμματος που προβλέπεται στο άρθρο 54 μου φαίνεται ότι παρέχει τη λύση. Πρόκειται για την κατάργηση των υφιστάμενων περιορισμών της ελευθερίας εγκαταστάσεως «εντός της Κοινότητος». Το γεγονός ότι δυνάμει του άρθρου 52 πρέπει να απαλειφθούν οι περιορισμοί για την ίδρυση, από τους υπηκόους «που είναι εγκατεστημένοι» σε ένα κράτος μέλος, πρακτορείων, υποκαταστημάτων ή θυγατρικών εταιριών σε άλλο κράτος μέλος φανερώνει επίσης ότι μπορούν να υπάρχουν συγχρόνως περισσότερες της μιας εγκαταστάσεις με το μηχανισμό του πρακτορείου, του υποκαταστήματος ή της θυγατρικής εταιρίας. Αυτό δεν μπορεί, προπάντων, να μη συμβαίνει στην περίπτωση που ένας επαγγελματίας θελήσει να ασκήσει το επάγγελμά του, αφού του αναγνωριστεί ότι έχει τα προσόντα στα δυο κράτη μέλη, έστω κι αν η άσκηση της μιας επαγγελματικής δραστηριότητας είναι ανεξάρτητη της άλλης.

Το άρθρο 52 δεν πρέπει επίσης να περιοριστεί στους περιορισμούς που ορίζονται ρητώς όσον αφορά την ιθαγένεια του προσώπου που θέλει να εγκαταστήσει επιχείρηση ή να εγκατασταθεί ως επαγγελματίας. Στην υπόθεση *—Thieffry* το Δικαστήριο ερμήνευσε το άρθρο 52 σε αλληλουχία με τις διατάξεις των άλλων άρθρων που ακολουθούν και αποφάνθηκε ότι η άρνηση αναγνωρίσεως, για επαγγελματικούς σκοπούς, ενός πανεπιστημιακού τίτλου άλλου κράτους μέλους αντιβαίνει στο άρθρο 52, όταν ο εν λόγω τίτλος αναγνωρίζεται ως ισοδύναμος του σχετικού τίτλου του κράτους μέλους υποδοχής για ακαδημαϊκούς σκοπούς. (Βλέπε επίσης υπόθεση 16/18 Choquet [1979] ECR 2293). Επιπλέον, στην υπόθεση *Thieffry* το Δικαστήριο είπε ότι το γενικό πρόγραμμα που υιοθετήθηκε δυνάμει του άρθρου 54 παρέχει χρήσιμο

οδηγό για την εφαρμογή των σχετικών διατάξεων της Συνθήκης. Ο τίτλος III (Β) αυτής περιλαμβάνει στην απαρίθμηση των καταργητέων περιορισμών «κάθε όρο ... σε σχέση προς την ανάληψη ή άσκηση ελευθερίου επαγγέλματος, όπου, καίτοι εφαρμοστέου ασχέτως ιθαγένειας, έχει ως αποκλειστικό ή κύριο αποτέλεσμα να εμποδίζει την ανάληψη ή άσκηση τέτοιας δραστηριότητας από αλλοδαπούς υπηκόους». Επομένως, δεν αποτελεί απάντηση ότι ο κανόνας περί μιας εγκαταστάσεως δεν συνδέεται αποκλειστικά με την ιθαγένεια του ενδιαφερόμενου προσώπου, αλλά εφαρμόζεται επί καθενός, αν η συνέπεια είναι να εμποδιστούν οι μη έχοντες την ιθαγένεια από το να τύχουν ενός κύκλου εκπαιδεύσεως και να δώσουν τον όρκο προκειμένου να καταστούν μέλη του δικηγορικού συλλόγου του Παρισιού, για το μοναδικό λόγο ότι είναι μέλη δικηγορικού συλλόγου άλλου κράτους έχοντες γραφείο εκεί.

Τα δικαιώματα που προσδιορίζονται στη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 52, «περιλαμβανόμενα» στην ελευθερία εγκαταστάσεως, περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, το δικαίωμα αναλήψεως και ασκήσεως μη μισθωτών δραστηριοτήτων «σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που ορίζονται από τη νομοθεσία της χώρας εγκαταστάσεως για τους δικούς της υπηκόους». Αυτό μπορεί κάλλιστα και κατά τη γνώμη μου, με την επιφύλαξη περαιτέρω εναρμονίσεως, να υποχρεώσει το δικηγόρο που ασκεί δικηγορία σε άλλο κράτος μέλος να τηρεί τους κανόνες του γαλλικού δικηγορικού συλλόγου — όπως αυτοί έχουν γίνει αποδεκτοί — ότι ο δικηγόρος θα έχει μόνο ένα κύριο γραφείο εντός της περιοχής μιας δικαστικής περιφέρειας στη Γαλλία. Από πλευράς κοινοτικού δικαίου, το άρθρο 52 δεν τον εμποδίζει προφανώς, καταρχήν, να καταστεί μέλος του δικηγορικού συλλόγου του Παρισιού επειδή ασκεί επίσης δικηγορία στη Γερμανία.

Υπάρχουν εξαιρέσεις από το γενικό αυτό κανόνα;

Το Cour de cassation δέχεται ότι σκοπός του κανονισμού είναι η εξασφάλιση της ορθής απονομής της δικαιοσύνης και η συμμόρφωση με την επαγγελματική ηθική στη Γαλλία. Αυτά αποτελούν προφανώς σημαντικά στοιχεία· στην υπόθεση 33/74 *van Binsbergen* [1974] ECR 1299 το Δικαστήριο αναγνώρισε ότι οι κανόνες «κατά τους οποίους πρόσωπα, των οποίων τα καθήκοντα συνίστανται στο να βοηθούν στη λειτουργία της δικαιοσύνης, οφείλουν να έχουν σταθερή επαγγελματική εγκατάσταση εντός της περιφερείας ορισμένων δικαστηρίων, δεν είναι δυνατό να θεωρηθούν ως ασυμβίβαστοι προς τη διάταξη των άρθρων 59 και 60, σε περίπτωση που μια τέτοια υποχρέωση δικαιολογείται αντικειμενικά από την ανάγκη εξασφαλίσεως τηρήσεως των επαγγελματικών κανόνων συμπεριφοράς που συνδέονται, ιδίως, με τη λειτουργία της δικαιοσύνης και με την τήρηση της επαγγελματικής δεοντολογίας» (σκέψη 14). Η υπόθεση αυτή αφορούσε την παροχή υπηρεσιών, πλην όμως, κατά τη γνώμη μου, ένας παρόμοιος κανόνας πρέπει να εφαρμοστεί στην ελευθερία εγκαταστάσεως. Πράγματι, στην υπόθεση *Thieffry* το Δικαστήριο δέχτηκε ότι η εν λόγω ελευθερία υπόκειται στην τήρηση των επαγγελματικών κανόνων που δικαιολογούνται από το γενικό συμφέρον.

Η υποχρέωση που επιβάλλεται στο δικηγόρο, στη Γαλλία, να έχει το γραφείο του στη δικαστική περιφέρεια του Tribunal de grande instance, όπου είναι εγγεγραμμένος, συνδέεται, όπως την αντιλαμβάνομαι, εν μέρει με το αποκλειστικό δικαίωμα που έχει τώρα ο δικηγόρος να καταθέτει δικόγραφα στο εν λόγω Tribunal και εν μέρει με τις ανάγκες του δικαστηρίου, στη γαλλική διαδικασία, να υπάρχει εύκολη πρόσβαση στο δικηγόρο της υποθέσεως και να έχει μια διεύθυνση εντός της δικαστικής περιφέ-

ρειας στην οποία μπορούν να γίνουν οι κοινοποιήσεις. Η σημασία του τελευταίου είναι σαφής και ο δικηγόρος που δεν έχει εκπαιδευτεί στο γαλλικό σύστημα πρέπει να προσδώσει προσήκουσα βαρύτητα στις απόψεις που διατυπώθηκαν για λογαριασμό του δικηγορικού συλλόγου σχετικά με τα θέματα αυτά που αφορούν τη γαλλική διαδικασία.

Τέτοιοι κανόνες, κατά τον τρόπο που γίνεται η επίκλησή τους, πρέπει, πάντως, να θεωρηθούν ότι «δικαιολογούνται αντικειμενικά» (υπόθεση *van Binsbergen*, σκέψη 14 της αποφάσεως) και να «εφαρμόζονται σύμφωνα με το στόχο που προσδιορίζουν οι διατάξεις της Συνθήκης περί ελευθερίας εγκαταστάσεως» (υπόθεση *Thieffry*, σκέψη 18 της αποφάσεως).

Είναι σαφές ότι μέλος του δικηγορικού συλλόγου του Παρισιού μπορεί να έχει ένα δεύτερο γραφείο εντός της περιφερείας όπου είναι εγγεγραμμένο στο Tribunal de grande instance. Μπορεί επίσης να εμφανιστεί για να αγορεύσει προφορικά ενώπιον δικαστηρίων σε άλλα διαμερίσματα της Γαλλίας και να παρέχει συμβουλές σε πελάτες σε άλλα διαμερίσματα της Γαλλίας. Δυνάμει του κοινοτικού δικαίου, έχει το δικαίωμα να παρέχει υπηρεσίες σε άλλα κράτη μέλη (οδηγία 87/249, ΕΕ ειδ. έκδ. τόμ. 06/01). Δυνάμει αποφάσεως που έλαβε ο δικηγορικός σύλλογος του Παρισιού, ισχύουσας από 20 Ιανουαρίου 1981, μπορεί, με τη συναίνεση του προέδρου του δικηγορικού συλλόγου, να ανοίξει γραφείο-παράρτημα σε άλλα κράτη μέλη. Επιπλέον, ορισμένοι δικηγόροι, όπως αποδείχτηκε, είναι πράγματι μέλη του δικηγορικού συλλόγου Παρισιού και ενός άλλου εθνικού δικηγορικού συλλόγου και κανένας δεν έχει υποχρεωθεί να σταματήσει να δικηγορεί ούτε έχει διωχθεί προς τούτο πειθαρχικώς.

Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, απαντώντας σε ερώτημα του Δικαστηρίου, ο πληρεξούσιος του διοικητικού συμβουλίου του δικηγορικού συλλόγου δέχτηκε ότι, σε περίπτωση που υπάρχει ένα δεύτερο γραφείο, ο δικηγόρος μπορεί κάλλιστα να εκπληρώνει την υποχρέωσή του προς το δικαστήριο και στους πελάτες του ερχόμενος σε επαφή με τοπικούς δικηγόρους. Θα μπορούσε να διατηρεί σχέσεις μέσω αυτών. Μου φαίνεται δε ότι θα μπορούσε, με σωστές ρυθμίσεις, εξίσου να το πράξει αυτό μέσω του κυρίου γραφείου του, αν εμφανιζόταν στις Βρυξέλλες ή στη Βόννη ή ακόμα και ενώπιον του παρόντος Δικαστηρίου ή του Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Βεβαίως, κατά το απώτερο παρελθόν, ο δικηγόρος που ασκούσε το επάγγελμα μόνος του, με περισσότερο περιορισμένα μέσα συγκοινωνίας και επικοινωνίας απ' ό,τι είναι σήμερα διαθέσιμα, θα ήταν μάλλον αδύνατο να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του προς το τοπικό δικαστήριο που επελήφθη της υποθέσεώς του, αν αυτός βρισκόταν εκτός Γαλλίας. Κατά τη σημερινή όμως εποχή, μου φαίνεται ότι, όσον αφορά την άσκηση της δικηγορίας σε άλλα κράτη μέλη, είναι πολύ επαχθές να υπάρχει απόλυτος κανόνας, κατά τον οποίο ο δικηγόρος δεν μπορεί παρά να έχει μια μόνο εγκατάσταση και στην πραγματικότητα να ασκεί τη δικηγορία αποκλειστικά ως μέλος ενός και μόνο δικηγορικού συλλόγου. Αν, έχοντας γραφεία σε δυο κράτη μέλη, αθετούσε τις υποχρεώσεις του προς το δικαστήριο και τους πελάτες του, δεν θα επιβίωνε για πολύ· τέτοια δυνατότητα δεν δικαιολογεί τον αποκλεισμό όλων των δικηγόρων, που είναι εγκατεστημένοι σε άλλα κράτη μέλη, από το δικηγορικό σύλλογο του Παρισιού.

Προβάλλεται μια περαιτέρω δικαιολογία. Λέγεται ότι το να είναι κανείς μέλος δυο δικηγορικών συλλόγων μπορεί να προκαλέσει δυσχέρειες, αν οι κανόνες περί επαγγελματικής συμπεριφοράς και δεοντολογίας είναι διαφορετικοί ή αν ο δικηγόρος έπραξε κάτι εκτός Γαλλίας το οποίο αντιβαίνει στον κώδικα του δικηγορικού συλλόγου του Παρισιού. Μου φαίνεται ότι την

απάντηση, όσον αφορά τη δυσχέρεια αυτή, την έδωσε η γαλλική κυβέρνηση με τις γραπτές απαντήσεις της σε ερωτήματα του Δικαστηρίου. Αν ο δικηγόρος παραβιάζει πράγματι τον κώδικα του δικηγορικού συλλόγου του Παρισιού καθ' ον χρόνο δικηγορεί εκτός Γαλλίας, είναι δυνατό να εξακολουθήσει υποκείμενος στο πρωταρχικό καθεστώς του εν λόγω δικηγορικού συλλόγου, καθώς και στο πειθαρχικό καθεστώς του δικηγορικού συλλόγου της χώρας όπου επίσης δικηγορεί. Βεβαίως, πρέπει να γίνει δεκτό ότι θα μπορούσαν να ανακύψουν δυσχέρειες, αλλά ένα τέτοιο ενδεχόμενο δεν μου φαίνεται να δικαιολογεί μια απόλυτη άρνηση εισόδου δικηγόρου, ο οποίος είναι εγκατεστημένος σε ένα κράτος μέλος, σε δικηγορικό σύλλογο άλλου κράτους μέλους. Το ότι θα μπορούσαν να εμφανιστούν ειδικοί λόγοι σε συγκεκριμένες υποθέσεις ή περιστάσεις δεν αποτελεί ζήτημα της παρούσης υποθέσεως.

Επομένως, κατά τη γνώμη μου, η απόλυτη άρνηση άδειας σε δικηγόρο να δικηγορήσει στο Παρίσι, για το μοναδικό λόγο ότι έχει ήδη εγκατασταθεί σε άλλο κράτος μέλος όπου δικηγορεί έχοντας τα προσόντα στο εν λόγω κράτος μέλος, δεν είναι δυνατό να αποδειχτεί ότι δικαιολογείται αντικειμενικά.

Κατά συνέπεια, προτείνω να δοθεί η ακόλουθη απάντηση στο ερώτημα που υποβλήθηκε.

Το γεγονός ότι υπήκοος κράτους μέλους, ο οποίος έχει μεν τα προσόντα και δικηγορεί έχοντας γραφείο σ' αυτό το κράτος μέλος, επιθυμεί δε να αποκτήσει τα προσόντα και να ανοίξει επαγγελματικό γραφείο σε άλλο κράτος μέλος, οφείλει να έχει γραφείο μόνον σε έναν τόπο αποτελεί περιορισμό — έστω κι αν δεν έχει εκδοθεί καμιά οδηγία βάσει του άρθρου 57 της Συνθήκης ΕΟΚ — ο οποίος είναι ασυμβίβαστος προς την ελευθερία εγκαταστάσεως που εγγυάται το άρθρο 52 της Συνθήκης ΕΟΚ.

Στο Δικαστήριο όπου εκκρεμεί η κύρια υπόθεση εναπόκειται να αποφανθεί για τα έξοδα των διαδίκων. Όσον αφορά τα έξοδα της Επιτροπής ή των κρατών μελών, που άσκησαν παρέμβαση ενώπιον του Δικαστηρίου, δεν πρέπει να εκδοθεί σχετική διάταξη.